

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 3, Article Number: 3C0045

SOCIAL SCIENCES

Received: June 2009

Accepted: July 2010

Series : 3C

ISSN : 1308-7444

© 2010 www.newwsa.com

Sedat Maden

Cumhuriyet University

sedd52@hotmail.com

Sivas-Turkey

TÜRKİYE'DE ÇOCUK TİYATROSU DÜŞÜNCESİ VE ÖZ TİYATRO

ÖZET

Çocuk, yaşama attığı ilk adımdan itibaren çevresini gözler, gördüklerini taklit eder. Öğrendiği tüm bilgi, beceri ve davranışı çevresine bakarak, daha doğrusu yaparak-yaşayarak kazanır. Bu sebeple çocuklarımızın yetiştirilmesinde çok önemli bir sanat disiplini ve eğitim ortamlarında değişik isimlerle kullanılan ve olumlu sonuçlar doğuran tiyatronun önemine dikkat çekilmelidir. Çalışmamızda Türkiye'de çocuk tiyatrosunun tarih içindeki gelişimi ve durumu incelenmiştir. Bu seyir içinde bir pedagog, tiyatrocü, yazar ve siyasetçi olarak millî kültür ve eğitimimize hem Osmanlının son döneminde hem de Cumhuriyet döneminde katkısı olmuş İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitimde tiyatro tezi (*Öz Tiyatro*) açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Çocuk Tiyatrosu, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Öz Tiyatro, Sanat

CHILD THEATRE THOUGHT IN TURKEY AND NATIVE THEATRE

ABSTRACT

From the first step to the life, children looks at their environment and imitates it. He acquires all the informations, skills and behaviors by doing and living. The therefore theater is a very important art dicipline for growing of our children to the importance of theater must be paid attention that provides advantage in education. In our work we examined the historical progress and position of child theater in Turkey. In that duration it was explained, İsmayıl Hakki Baltacıoglu's drama thesis (native theatre)in education who is a pedagog, thespian, author and politician and who contributed to our national culture and education both in the last period of ottoman and in republic period.

Keywords: Education, Child Theatre, İsmayıl Hakki Baltacıoğlu, Native Theatre, Art

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Kendine özgü bir dünyada, o dünyanın parçalarını kendi benliğine yerleştirmeyi, çevresindeki maddi unsurları sahiplenip anlam vermeyi amaçlayan bireye çocuk denir. Çocuk maddi olanı kendi çocuk gerçekliğine aktarmayı amaçlar. Aktarmayı başardığı oranda soyut olan kavramları, duygu ve düşünceleri aşama aşama bilincine işler. Bilişsel gelişiminde önce çevresindeki varlıklara dokunarak, onların şekil ve hareketlerini taklit ederek tanımaya çalışır. Taklit, çocuğun hayatına eğlenme ve öğrenme aracı olan oyunu sokar. Bu dönemden itibaren çocuk birçok gerçeği oyun aracılığıyla öğrenir, kazanır ve davranışlarına yansıtır. İnsanın yaratılışının ilk evrelerinden bu yana insan yaşamından ayrılmayan oyun, kültürden eski bir oluşturmudur. Çocukların algı yetileri örneksizdir. Hele oyunlarda bir şeyi ya da bir kimseyi temsil etme güduları öylesine ham, öylesine yaratıcıdır ki çocuklar dünyayı yeni baştan bir de kendileri bulmak, kendileri yaratmak isterler (Reinhardt, 1966:295). Oyun dönemi ve oyun unsuru çocuk gelişiminde göz ardı edilemeyecek derece önemlidir. Schiller'in "İnsan yalnızca oynadığı zaman tam bir insan varlığıdır"(Schiller, 1990:23) sözü oyun ve insanın bütünleşik yapısını özetlemektedir. Bir oyun dünyasıdır çocuk için yaşam. Her şey oyuncaklaşabilir. Somut-soyut, hayal-gerçek, mantıklı olan-mantıklı olmayan her şey oyuncaklaşabilir. Oyunun dayanılmaz çekiciliği ve gerçeklerin sevimsiz yüzü arasındaki ilişkinin çocuğun dünyasında, ruhsal yapısında yol açtığı çelişkilerin ve onlarla beslenen gerginliklerin ne ölçüde yıpranmalara yol açtığı ruh bilimciler ve eğitim uzmanları tarafından nicedir söylenmekte ve yazılmaktadır. İnsanın sevdiği, hoşlandığı şeyleri daha çabuk öğrendiği ve benimsediği gerçeği eğitimde oyun kavramının önemini öne çıkarmaktadır(Göktaş, 1977:I). Bu durum, oyunun eğitim ortamlarında vazgeçilmez bir araç olmasını gerektirmektedir. Oyun; sokakta, sahnede veya okulda bir sınıfta ya da doğaçlama bir yaratıda çocuğa öğretilecek olan bilgi ve becerileri sevdirecek, yaparak-yaşatarak kalıcılığını sağlayarak öğretebilir.

Çocuklara estetik zevk, sanatsal ifade ve sosyal gelişim açılarından yararlı olan sanat dalı olarak çocuk tiyatrosu, okul tiyatrosu ve eğitimde tiyatro biçimlerinde uygulamaya konulmuş başlı başına bir sanat alanıdır. İşlevi açısından çocuk tiyatrosu, estetik özelliklerinin ötesinde eğitici işlevini de üstlenmektedir. Estetik ve etik değerlerle sanatsal nitelik kazanan çocuk oyunlarının eğitim ortamlarında kullanımı, çocuk tiyatrosunun uygulanışından başka bir şey değildir.

Çocuk tiyatrosunu, en çocuksu tanımıyla, çocuğun dünyasına kendine özgü, çocuğun gelişimini dikkate alan bir üslupla hitap eden tiyatro olarak tanımlayabiliriz. Çocuk tiyatrosu, çocuğa yaşamın kesitlerini ve varlık âlemini taklit imkânı sağlarken kişiliğine gerek söylem gerekse davranış düzeyinde bir sahiplik güdüsü verir. Bu çocuk tiyatrosunun bir hüviyet kazandırma işlevinin olduğunun apaçık kanıtıdır. Çocuğun yetişkinden farklı olduğunun bilincinde gerçekleşen çocuk tiyatrosu eylemi, çocuğun dış dünyada yer alan öteki benliği özümsemesini güçlendirir. Bu eylem içinde salonda, sınıfta veyahut farklı sanatsal mekânda bulunan her çocuk tekâmül seyri içinde bulunmaktadır. Her biri kendi kendini anlamak; bedenî, ruhi, içtimai bakımlardan gelişmek hususunda kuvvetli bir arzuyla dünyaya gelmişlerdir. Önce her şeyi tatmak, sonra her şeye ellemek, daha sonra da her şey olmak ister (Taşer, 1953:89). Bu arzu çocuğu oyuna tüm benliğiyle yöneltir. Bu yönelişin başarılı olması için çocuklara sunulan tiyatro eylemi sanat, pedagoji, psikoloji, sosyoloji, edebiyat açısından niteliğini içinde barındırmalıdır. "Tiyatro onların kendilerini bulmalarına yataklık eder (Baltacıoğlu, 2006:44). Çocuk tiyatrosunun asal öznesi çocuktur. Çocuk bu sanat alanının kimi zaman oyuncusu kimi zaman seyircisi olur. Ancak

iki durumda da çocuk oyunun etkisini üzerinde taşıyan öge olmalıdır. Seyirci olsa bile oyuna katılacağı küçük sahneler de gereklidir. Asal öznesi çocuk olan bu sanat eyleminin gayesi, hitap ettiği topluluk, mekân, zaman ve diğer koşullar ne şekilde olursa olsun; çocuğun yaşama attığı ilk gerçekçi adımla onu tiyatro dünyasına katmak, kendini ve ötekileri tanıtmak, kişilik kazanımında yararlı olmak ve eğlendirerek eğitmektir.

Çocuk tiyatrosu, çocuğun çevresine karşı duyarlılığını temele alarak ona doğru ve iyi olanı kazandırma çabasıdır. Yaratıcı bir etkinliği içeren çocuk tiyatrosu, çocuğun düşünce dünyasının sınırlarını genişletmekte, böylece sosyalleşmelerini sağlamakta, yaşamları için uygun çözüm ve arayışlara onları sevk etmektedir. Bu özellikler tiyatronun eğiticiliğine bizi ulaştırır. Yaparak yaşayarak öğrenme imkânını rol oynama ile çocuklara sunan çocuk tiyatrosu, çağdaş eğitim anlayışının da vazgeçilmezidir. Çağın realitesini dikkate alan her eğitim anlayışı, çocuk için oyunun kalıcı düzleminde seyrederek. Eğitim kişisel ve toplumsal gelişimin anahtarıdır. Eğitimde tiyatronun kullanımı da kişisel ve toplumsal nitelikler dikkate alınarak yapılır. Bu nedenle çocuk tiyatrosu; sosyal, kişisel, kuramsal, pedagojik oryantasyonu içinde barındıran bir misyon yüklenmiştir. İşlevsel olarak çocuk tiyatrosu kavramının var oluş sebebi:

- Çocuk ve gençlik tiyatroları, çocuklara sanatsal örnekler sunarak bu örneklerde kendilerini evrenle ilintileri içinde tanımlarını sağlayacak bilgiyi verme,
- Dramatik sanat alanı, çocuklara kendilerini sınama, yaşamlarına ve yaşadıkları tarihsel durumun ağırlığına karşı egemen bir tavır kazanmalarına fırsat yaratma ya da olanak sunma,
- Tiyatroda çocuk, ister oyuncu ister seyirci olsun, bu tiyatro yaşantısındaki aktif rolüyle üretken olmanın zevkini yaşama, (Aktif rol; tiyatro yaşantısına duygusal ve zihinsel katılıma bir karar verme ve seçim yapma durumu),
- Çocuk ve gençlik tiyatrolarının en önemli işlevlerinden biri de toplu iletişim araçlarının katı tipolojisine karşıt olan niteliğinden doğar; bu nitelik doğrultusunda davranış ve ifade yollarının çeşitliliğini ortaya çıkaran birçok rolde oynama, bu rollerden dünyaya ve kendine bakabilme olanağı sunma,
- İnsanlara çevreleriyle ilişkilerini ifade etme imkânı sağlama,
- Tiyatro dağarında yer alan farklı kültürlerden oyunlarla diğer kültürleri de gündeme getirip tanıtmak (Bu tanışma insanın kendi ulusal ve kültürel kimliğinin korunmasıyla çelişmez; tersine tüm yalıtılmış, kendi içine kapanmış kültürler canlılığını yitirme tehlike ve tehdidi altındadır.) olarak gösterilebilir (Sokullu, 1989:3).

Yaşamın her safhasında özelde bireyin genelde toplumun başarısı için gerekli olan temel yaklaşımı benimsemiş olan çocuk tiyatrosunun bir sanat dalı olmasının yanında kullanışlı bir yöntem olarak insan yetiştirme de kullanımının ne kadar yerinde olacağı daha iyi anlaşılmaktadır.

Tablo 1. Çocuk Tiyatrosunun Özel ve Genel Amaçları
(Table 1. General and Specific Targets Of Child Theatre)

Kişilik Gelişimi ve Toplumsal Gelişim Sağlama	
ÖZEL	⇕
	Çocuğun Yaşamına Yönelme-Hazırlayıcılık
	⇕
	Geleceğin (düzeyli) Tiyatro Seyircilerini Oluşturma
GENEL	⇕
	Eğlence, Zevk Alma
	⇕
Maddi Kaygı- Ticari Mal Olarak Görme	

Yukarıdaki tabloda çocuk tiyatrosunun özel ve genel amaçlarının birbiriyle ilişki içinde olduğunu görmekteyiz. Tabloda sıraladığımız amaçlarıyla çocuk tiyatrosu eyleminde, toplumun gelişimi için en önemli unsur olan çocuk söz konusu olunca maddi kaygı en sonda düşünülmelidir. Çocuk oyunları bir grup çalışması ve uzmanlığını gerektirecek olan sanat alanıdır. Çocuk tiyatrosu, yetişkin tiyatrosuna nazaran daha ince dikkat ve özen isteyen nazik bir sanattır. Çocuk oyunlarının sanat ve eğitim ortamlarında kullanımında amaçlanan başarıya ulaşması için dikkat edilmesi gereken öğeler vardır. Tiyatronun kuramsal özellikleri ile pedagojik özellikleri birbirinden ayrı değerlendirilmemelidir. Hem tiyatronun sanat yönü hem de çocuk pedagojisi açısından eylemin başarısı; çocuğu, onun dünyasını kısaca psikolojik özelliklerini doğru tanımayla mümkündür. Çocuk tiyatrosunda mesajı doğru frekansta iletmenin koşulları arasında şunlar gösterilebilir. En başta hedef kitleyi belirleyip her şeyiyle tanıma, örnek ve inandırıcı kişileştirme, doğru konu ve mesaj örüntüsüne bağlı sağlam bir metin, çocuk gözüyle oyun süresinde yaklaşım-çatışmaları yerli yerinde kullanma, çocuksu ama telkinlerle zenginleşmiş bir dil ve anlatım, salt eğlendiricilik amacı gütmeksizin eğitici yönden yaşamı destekleme ayrıca çocuğun dikkatini yüksek tutmak amacıyla fantastik dekor unsurları, oyunu zenginleştirici müzik, şiir, kostüm vb. diğer unsurların seçimi çocuk tiyatrosunun sanat ve eğitim açısından başarısının gereklerindedir. Bunlar içinde anahtar görevi muhakkak ki yapılacak eylemin hedef kitlesinin doğru ve eksiksiz tanınması ve çocuğa hitap etmesidir.

Yukarıda dikkat çektiğimiz noktaların amacı desteklemesi ve çocuk oyunu oluşu, çocuk dünyasını tanıyan, özenli ve duyarlı bir yazara, sahneye koyuluşunda alanın tüm inceliklerine sahip yönetmen ve dramaturga; eğitim ortamında ise canlandırmanın eğitici niteliğini bilen uzman bir eğitime bağlıdır. Çocuk oyunu yazmak, apayrı bir yetenek ve dikkat gerektirir. Çocuk oyunu yazarı, çoğu yazar gibi kendi duygu, düşünce ve inançlarını öteki insanlarla paylaşmak için yazmaktadır. Çocuk oyunu yazarı da çevresinde gözlemediği, duyumsadığı, düşünceleri ile yakaladığı aksaklıkları, yanlışlıkları gidermek için yazmaktadır. Söz konusu çocuk tiyatrosu ise yazarın nedenleri çocuğun dünyasına ve sorunlarına yöneliktir(Köksal,1992,3). Çocuk tiyatrosu, ilköğretim öncesinden ergenlik dönemine değin, çocuklar için düzenlenmiş tiyatro etkinliklerini kapsar. Tiyatro sanatına önem veren ve bu alanda gelişmiş ülkelerde çocuk tiyatrosu genel olarak dört yaş aralığında ele alınır: Bunlar, 5 ile 7; 7 ile 9; 9 ile 11 ve 11 ile 14 yaş öbekleridir(Nutku,1989; Şimşek, 2004). Çocuk tiyatrosunu işlenen konulara göre türlere ayırabileceğimiz gibi gerçekçi, kurmaca, efsanevi, masalsı vb. teknik olarak da dört alt bölüme ayırmamız yerinde olacaktır (Zongur, 1994:11).

Batıda Aydınlanma Çağı ile çocuğa bakış değişmiş, artık çocuk kendine has nitelikler taşıyan bir birey olmuştur. XX. yüzyılda Rousseau, Locke ve Dewey gibi düşünürlerin çocuk kavramı ve çocuğun yetiştirilmesi üzerine düşüncelerini, bilimsel anlamda sınırlarını eserlerde dile getirmeleri bir hazırlık safhası oluşturur. XXI. yüzyılda artık çocuğa bakış ve onun özellikleri belirlenmiş, bu gelişmeler de yazın dünyasında ve sanat etkinliklerinde kendini göstermiştir. Çocuk gerçekliğini ortaya çıkaran anlayış 1970'li yıllardan sonra Batıda sanat ve edebiyat dünyasında kendini göstermiştir. "1970'li yıllardan bu yana tiyatro alanında da çocuğun ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran, parmak sallamadan eğiten, içinde yaşadığı toplumu ve koşulları anlamasına ve değerlendirmesine yardımcı olan "anti-otoriter" bir tiyatro anlayışı ortaya çıkmıştır (Kuyumcu, 2000:119). Bizim tiyatro anlayışımızda da Batıda benimsenen çocuğun isteklerini, özelliklerini ve gelişimini önemsemeyen anlayışın o dönemden sonra uygulanmaya başlandığına şahit

olmaktayız. Bu değişim Batı medeniyetinde pedagojik reform dönemini¹ beraberinde getirmiştir. Yüzyılımızın sahnede ve sınıftaki verimliliği kanıtlanmış olan sanat disiplini çocuk tiyatrosu, ülkemizde meşrutiyet döneminde fark edilmiştir. Okullarda tiyatro eyleminin kullanımı için Cumhuriyet döneminde de çağın çok ilerisinde önerilerde bulunulmuştur. Ancak düşünce bağlamında farkına varılan eğitimde tiyatro faaliyeti, yüzyılımız boyunca gerektiği değere ulaşamamıştır. Millî eğitimimizde ve tiyatro alanında sayılı girişimlerle sınırlı kalmıştır. Genele ulaşan bir politikası olmamıştır. Özgün-eleştirel düşünceye, bilimsel muhakeme yeteneğine ulaşmaktan uzak bir eğitim sistemi muhakkak ki eğitimde tiyatro metodunu kullanamayacaktır. Buna karşın milli eğitimimiz, araştırma yapabilecek, orijinal bilgi üretebilecek, ürettiği bilgiyi doğru ve etkili bir şekilde kullanabilecek bireyler yetiştirmelidir. Çağın gereklerine sahip bir bireyin eğitiminde eleştirel, yaratıcı ve yoruma açık olan oyunun öğreticiliği gerekli olacaktır.

Ülkemizde ise çocuk tiyatrosu tarihini ancak Meşrutiyet dönemine kadar götürebilmekteyiz. Bu dönemde okul temsillerine izin verilmesini başlangıç sayabiliriz. Modern anlamda tiyatro kavramının dışında, geleneksel seyirlik oyunlarımız Karagöz, Ortaoyunu, Kukla da çocuklara yönelik özellikler taşımaktaydı. Lakin bu geleneksel oyunlar hem yetişkinlere hem de çocuklara aynı yapıyla, dil ve üslupla ve kıyafetlerle hitap ettiği için çocuk tiyatrosu kapsamında incelenmemesi gerekmektedir. Meşrutiyetle birlikte okullarda çocukların tiyatro ile uğraşması sağlanmıştır. Okullarda gösterilerin yapıldığı günler düzenlenmiştir. Edebiyat çevrelerinden de ilgi gören bu girişim sonucunda bazı yazarlar, çocuklar için "Mektebi Temsil, Mektebi Temsili, Küçükler için Temsil, Mektep Temsilleri" başlıkları altında oyunlar yazmışlardır. Bu oyunlar çocuklar için basılan çeşitli dergilerde yayımlanmıştır (Ülger, 2002:23). Maarif-i Umumiye Nezareti tarafından 1915 yılında bir yönetmelik çıkartılmış; bu yönetmelikte çocukların tiyatro yapmaları, tiyatro ile ilgilenmeleri konusu dile getirilmiştir. Yönetmelik "Mektep Temsillerinin Usul-i Tedrisi" adıyla uygulamaya konulmuştur. Meşrutiyet döneminde tiyatro ve çocuk tiyatrosunun önemi kavranmış; fakat I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sebebiyle uygulamalar önemini yitirmiştir (Özertem, 1992:36).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde birçok alanda olduğu gibi sanat alanında da yenilikler yapılmış, kurumsal açıdan adımlar atılmıştır. Çocuk tiyatrosu adına en önemli çalışmalarını Şehir Tiyatroları kurucusu Muhsin Ertuğrul başlatmıştır. Moskova Çocuk Tiyatrosu'nda yaptığı incelemelerden yararlanarak Şehir Tiyatroları bünyesinde 1935-36 yıllarında ilk ödenekli çocuk tiyatromuzu faaliyete geçirmiş ve bu çocuk tiyatrosu ilk olarak M. Kemal Küçük'ün yazdığı *Çocuklara İlk Tiyatro Dersi* adlı oyunu sahnelemiştir. Bazı teşviklerle 1935'ten sonra çocuk oyunu yazarlarının sayısı artmıştır. Ferih Egemen, Sabih Gözen, Mümtaz Zeki Taşkın gibi çocuk oyunu yazarlarının yanında tiyatro oyuncularının da çocuk oyunu yazdığı görülmektedir. Ekrem Reşit, Ragıp Tok, Sami Ayanoęlu, Selahattin Küçük, Nuri Işılray, Azize Tözem, Orhan Asena, Ergun Sav, Celal Balkır, Haldun Marlalı, Ülker Köksal gibi yazarlar çocuk oyunları yazmışlardır (Nutku, 2006:132). Günümüze kadar birçok yazar da, çocuk oyunu yazmaya yönelmiştir. 1935'ten itibaren Şehir Tiyatroları bir süre cumartesi-pazar günleri perdelerini çocuklara açmış fakat bu uygulamada günümüze kadar devamlılık sağlanamamıştır. Çocuk tiyatrosu

¹ Pedagojik Reform: 1900'lü yılların başında bazı Avrupa ülkelerinde ve Kuzey Amerika'da görülen bir akım. Sanat eğitiminin başlamasını, ortak çalışmanın önemini savunan, mezheplere bağlı tek tip okullara ve bölge yurtlarında eğitim ve öğrenimine karşı çıkan bu akım yeni romantik, ilerici sanatsal ve siyasal öğeler içermekteydi. Gençlik hareketiyle bağlantılıydı. Yeni eğitim ideallerinin çekirdeğini çocuğun ihtiyaçlarına ve yeteneklerine yönelen pedagojik oryantasyon oluşturmaktaydı. W. Schneider, "Çocuklar için Tiyatro", Mitoş-Boyut Yay., İstanbul, 2005,s.9.

için çalışmalarının asıl sebebini geleceğin tiyatro seyircisini çekirdekten yetiştirmek olarak dile getiren Ertuğrul, bu girişimiyle şüphesiz Türk Tiyatrosu için çok önemli adım atmıştır. O dönemde görülen bir diğer gelişme ise *Çocuk Tiyatrosu* dergisi olmuştur. İstanbul Şehir Tiyatrosu çocuklar için o tarihten bu yana oyun sahneleyen en eski tiyatro kurumudur (Kuyumcu, 2000:24-25).

İstanbul Şehir Tiyatrosu yanında İzmir Şehir Tiyatrosu da zamanla çocuk oyunlarına sahnesinde yer vermiştir. Devlet Tiyatroları bünyesinde çocuk tiyatrosu adına ilk uygulamalar "Tatbikat Sahnesi" çalışmalarıyla başlar. Devlet Tiyatrolarında çocuklara yönelik etkinlikler, 1947'den itibaren Muhsin Ertuğrul ve Mümtaz Zeki Taşkın'ın yönetiminde devam etmiştir. 1949 yılında çocuk tiyatrosu çalışmaları Devlet Tiyatrosu bünyesine alınmış ve 1954'te "Çocuk Tiyatrosu Kadro Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir (Özertem, 1992:107). Devlet tiyatrolarında çocuk oyunlarının sahnelenişi 1949-1950 sezonuna dek uzanır. Özel tiyatrolar arasında çocuk oyunlarına ilk yönelen gruplar arasında Asaf Çiyiltepe'nin yönetiminde kurulan Ankara Sanat Tiyatrosu, Ankara Meydan Sahnesi, Mithat Paşa Tiyatrosu, Küçük Komedi, Yenişehir Tiyatrosu, Çağ Tiyatrosu, İstanbul'da Bizim Tiyatro, Sunar Tiyatro'yu sayabiliriz (Kuyumcu, 2000:25). Bu dönemden itibaren Devlet Tiyatroları, her sezon birkaç çocuk oyunu sahnelemiş; fakat 1978-1979 sezonunda devlet tiyatrosu sahnesinde sahnelenen çocuk oyunu sayısı büyük bir ivme kazanmıştır. Sahnelenen çocuk oyunlarının sayısına bakıldığında, Devlet Tiyatrosu yirmi beş çocuk oyununu 2005-2006 sezonunda sahnede çocuk seyircilerle buluşturmuştur. Eski sosyalist ülkelerde ve Fransa'da çocuğun gelişimini olumsuz etkileyeceği için, çocukların sahneye çıkması yasaklanmıştır. Türkiye'de çocuk tiyatrolarında böyle kısıtlamaya gidilmemiştir (Zongur, 1994:15).

Günümüzde ödenekli tiyatroların yanında belediyeler, ticari amaçlı topluluklar ve özel bankaların desteklediği tiyatro toplulukları, Türkiye'deki çocuk tiyatrosu faaliyetlerini sürdürmektedir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Çalışmada Türkiye'de çocuk tiyatrosuna verilen önem ve yapılan çalışmaların geçmişteki kaynakları irdelenmiştir. Meşrutiyet döneminden bugüne ülkemizde çocuk tiyatrosu ve eğitimde/okullarda tiyatroya nasıl yaklaşıldığı ortaya konulmuş, bu konuda önemli yenilikler ve ilerlemelerin getirdikleri, örneklerle gösterilmiştir. Araştırmamızda çocuk tiyatrosu, okul tiyatrosu ve eğitimde tiyatro kavramları ile kültürümüz adına çok önemli dönüm olarak kabul edebileceğimiz İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitimde tiyatro üzerine düşünceleri ve kendi tiyatro anlayışını modelleştirdiği 'Öz Tiyatro' tezi tanıtılmaya çalışılmıştır. Öz Tiyatro tezi, ülkemiz eğitiminde tiyatro uygulamaları ve çocuk tiyatrosu geleneği için birçok açıdan önem taşımaktadır. Bu nedenle uygulamalarda örnek olabilecek kuralları ile ve tiyatroya verilen önem açısından bu teze dikkat çekilmesi yerinde olacaktır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ (RESEARCH METHOD)

Araştırma, ilgili kaynaklar üzerinde yapılan literatür taraması yöntemi ile yapılmıştır. İlgili literatürün taranması ve alanla ilgili örnek olabilecek bilgilerin derlenmesi sonucunda ulaşılan bulgular değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR (FINDINGS)

Saltanat ve Meşrutiyet dönemlerini görmüş, yenilikçi ve atılımcı karakteriyle Cumhuriyet döneminde dil, pedagoji, eğitim ve tiyatro alanlarında fikirlerini belirtip uygulamış ve eserler vermiş İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun okullarda tiyatronun kullanımı üzerine yaptığı yenilikler ülkemizde çocuk tiyatrosu için çok önemlidir.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, 1887 yılında İstanbul'da doğdu. Vefa İdadî-i Mülkisini, Darü'l-Fünûn Fen Fakültesi Bitkibilim bölümünü bitirdi. Üniversite öğrenciliği sırasında memur olarak çalıştı. Darülmualimin-i İptidaiye'de yazı (hat) öğretmeni oldu. 1912-13 yılları arasında Şemsü'l-Mekâtib adlı özel okulda ders nazırlığı yaptı. Maarif Nezaretinde incelemelerde bulundu. Ortaöğretim, yükseköğretim ve teftiş heyeti genel müdürlüklerini yürüttü. Darü'l-Fünûn Edebiyat Fakültesi eğitimbilim müderrisliğine (profesörlüğüne) atandı. 1933'e kadar bu görevi sürdürdü. Dört dönem Edebiyat Fakültesi dekanlığı yapmış, 1923'te de rektörlüğe seçilerek Cumhuriyet döneminin ilk rektörü oldu. Gazi Eğitim Enstitüsü müdürlüğünde bulundu. 1933 üniversite reformunda tasfiye edildi. 1934'ten itibaren haftalık düşünce ve sanat gazetesi *Yeni Adam*'ı çıkartmaya başlar ve bu gazete 1978'e kadar yayımlanır. 1941'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde eğitimbilim kürsüsünün başına geçti. Afyon ve Kırşehir milletvekilliği yaptı. Türk Dil Kurumu'nda terim kolu başkanlığı yaptı. 1978 yılında vefat etti. Osmanlı İmparatorluğunun Meşrutiyet döneminde Maarif Nezareti tarafından Fransa, İngiltere ve Belçika'ya incelemeler yapmak üzere gönderildi. Bu seyahat dönüşünde eğitim ve öğretim konusunda köklü değişikliklere ihtiyaç olduğunu görmüştür. Değişimin gerekliliğini ve şeklini *Talim ve Terbiyede İnkılâp* adlı eserinde açıkladı. Maarif nezaretinde bulunduğu dönemlerden itibaren okullarda tiyatronun kullanımına yönelik çalışmalar yapmış, oyunlar yazıp sahnelemiştir. 1910'lu yıllarda ülkemizde eğitimde tiyatro kullanımının başlangıcını, ilkelerini hem bir tiyatro adamı hem de bir pedagog olarak belirlemiş önemli bir kişidir.² Baltacıoğlu'nun tiyatro anlayışının özünü *her kentte, her kasabada, her mahallede tiyatro yapılabilecek bir tiyatro yeri bulunmalı* (Baltacıoğlu, 2006:44) ilkesi oluşturur. Baltacıoğlu, çocuğun eğitimi için kendine ait hissettiği doğal bir ortamın gerektiğini ve bunun için eğitimde tiyatronun ya da *Öz Tiyatronun* her yerde aksiyon bulabileceğini dile getirmiştir. *Öz Tiyatro* sadece çocukları değil; aynı zamanda iyi yurttaş yetiştirmeyi amaçladığından yetişkinleri de hedef kitlesinin içinde görür.

Çocuğa zorla kabul ettirilen, ezberci, içe kapanık, yaratıcılıktan uzak bir eğitim anlayışının aksine çocuğun özelliklerini kabul eden bir eğitim sistemini savunan ve kendi tezini kuran Baltacıoğlu, uyguladığı eğitim ilkelerini beş ana bölümde ele almıştır. Bu aşamalar: 1- Kişilik 2- Çevre 3- Çalışma 4- Üretim-Ürün 5-Başlatma.³

4.1. Kişilik (Personality)

Çocuğun örnek bir kişiliği yansılamasıdır. Oyuncu kişiliğinin; dramatik anlamı anlayabilme, oyun kişilerinin kişiliğine girme (hayal gücü), kişiliğine büründüğü kişiyi dile getirebilme (anlatım yeteneği) gibi nitelikleri vardır. Çocuk rol aldığı oyundaki diğer kişileri de takip ederek onların davranışlarına göre hareket eder. Yansıladığı kişilikten kendi kişiliğine kazanımlarda bulunurken rol aldığı kişiliğe de kendisinden bir şeyler katar. Tiyatroda oyuncu kişiliğini kazanmak iyi ya da kötü; doğru ya da yanlış kişilerini canlandırabilmekten geçer. Oyuncu kişiliğini çocuk ancak sahnede kazanır. Oyuncunun kişiliği yansıtmadaki gerçekçiliği tiyatro tecrübesinin de gerçekliğini yansıtır.

4.2. Çevre (Environment)

Oyuncu, oyunda canlandırdığı olayın, sahnenin, seyircilerin kısaca çevrenin farkında olmalıdır. Yaşamın bir kesitini sahnede canlandırarak

² Detaylı bilgi için bk. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun hayatı ve eserleri için; Şener, Sevdâ (1993). *Oyundan Düşünceye*, Ankara: Gündoğan Yay.; Baltacıoğlu, I. Hakkı (2006). *Tiyatro*, Yay Haz.: Atilla Alpöge ve diğerleri. İstanbul: Mitos-Boyut Yay.

³ Detaylı bilgi için Bk. Tozlu, Necmettin, *İ.Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemi Üzerine Bir Araştırma*, MEB yay. 1989;s.139-168; *Yeni Adam Dergisi*, sayı:756;s.2-8.

oyuncu, oyun çevresinde yetişmelidir. Çocuk oyunları yaşamla iç içedir. Çocuk tiyatrosu, ancak okulda gerçek anlamda nitelik kazanır. Okul tiyatrosunda oyuncu çocuk ile seyirci arasında bir *ruh birliği* (Şener, 1993:223) sağlanmalıdır.

4.3. Çalışma (Study)

Çocuk tiyatrosu, çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimi için bir yaratımı beraberinde getirir. Çocuk okul tiyatrosunda mümkün olduğunca çok temsilde bulunup bir oyuncu kişiliğine ve tiyatro becerisine ulaşmalıdır. *Öz Tiyatro*da kolektif bir çalışma ilkesi vardır. Okul tiyatrosu çalışmasından oyunun hazırlanması, sahneye konulması, sonucun yorumlanması eylemde yer alan herkesi kapsar. Çocuk bunu kolektif bir şuurla yapmalıdır.

Bu aşamada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus vardır. Çağdaş tiyatro sanatıyla çok geç tanışan bir toplum olarak oyunun sahneye konuluşundan sonra eleştirilme aşamasının yer alması da tiyatro pedagojisinin Baltacıoğlu'nda yer aldığı bir işarettir. Avrupa ve Amerika'da eğitimde tiyatro ve çocuk tiyatrosu uygulamalarında tiyatro/oyun pedagojisi bir uzmanlık alanı olarak XXI. yüzyılda önemle üzerinde durulan bir tiyatro alanı olmuştur. Tiyatro pedagojisi, seyircinin oyunun her aşamasını görüp değerlendirmesi, seyircinin değerlendirmesinin oyuna yön vermesi, tiyatronun türlü unsurlarını seyirciye uygun hâle getirmesi işlemlerini içerir. Çocuk tiyatrosunda bu çalışma, oyunu seyreden kişinin hikâyeyi, temayı, mesajı, kişileri, sahnelemeyi değerlendirmesini ve ardından bu değerlendirme ışığında oyunda yapılacak değişiklikleri içerir. Bu şekilde hem oyun başarıyla mesajını iletir. Hem de seyirci tiyatro sürecini tanır. Oyunu benimser. Tiyatro pedagojisi daha çok çocuk tiyatrosunda kullanılmaktadır.⁴ Çocuk tiyatrosunda çok önemli bir kural olan tiyatro pedagojisi maalesef bizim ne tiyatro sanatımızda ne de ne şekilde olursa olsun çocuk tiyatromuzda bugün halen uygulama alanı bulamamış bir unsurdur. Bu özellik *Öz Tiyatronun* gerçekten döneminin çok ilerisinde hatta bugünün koşullarına cevap verebilen özgün bir tez olduğunu göstermektedir.

"Aksiyonsuz evrim olmaz." sözü Baltacıoğlu'nun çalışma ilkesi ile neyi kastettiğini açıklamaktadır. Okul tiyatrosunda amacın gerçekleşmesi için çalışma anında uyulması gereken bazı kurallar belirlenmiştir.

- Oyunu çocuklar yazmalıdır.
- Öz tiyatro anlayışına uygun olarak oyun, makyajsız ve dekorsuz oynanmalıdır. Tiyatro yalın özüne kavuştukça eğitsel gücü artar.
- Anlayarak oynanmalıdır. Oyunun içindeki dramatik anlam çok önemlidir. Bu, beraberinde eğitici ve geliştirici mesajı sunmaktadır. Baltacıoğlu, ezberciliğin her çeşidine karşıdır. Ezberletme yerine her sahnenin dramatik anlamını açıklamayı uygun bulmuştur.
- Doğaçlama oynanmalıdır. Metin, oyunun asal ögesi olmamalıdır; çünkü yaratıcılığı engelleyicidir. e) Bütün okullarda tiyatro yapılmalıdır. Kişisel girişimlere bırakılmamalıdır.

Tiyatro sanatının bilinci kazandırılmalıdır. Tiyatro sanatının ne olduğu doğru anlayamadığımızı üstüne basarak belirten düşünür-yazar-

⁴ Çocuk Tiyatrosu'nda tiyatro pedagojisi için bir örnek; "...60 çocuk, Berlin'deki Carousell Tiyatrosu'nun sahnesinin ortasında oturmaktalar. Oyuncular, henüz kostümlerini giymedikleri halde prova yapmaktalar. Sahne tasarımının çizimi yapılmış. Yönetmen sahneyi tanıtıyor, daha sonra oyundan bir bölüm oynanıyor. Yarım saat sonra sanatsa ekipten biri olayın hikâyesi ile çocuklara sorular sorarak sohbeti başlatıyor. Yaşları 9-10 arasında olan çocuklar görüşlerini bildiriyorlar, gördükleri şeyi yorumluyorlar. Hatta oyun biçimine ilişkin görüşler bile var. Yönetmen yardımcısı not alıyor. Ondan sonra Indendant'lıkta görüşmeler yapılıyor. Bir sonraki prova için yapılacak değişiklikler açıklanıyor..." W. Schneider, *Çocuklar İçin Tiyatro*, (Çev. Ayşe Selen)Mitos-Boyut Yay., İstanbul, 2005,s.81.

bilim adamı Baltacıoğlu, "tiyatronun yanlış anlaşıldığını ileri sürmekte, Batının o günkü tiyatrosunu bize aktarmakla bu tiyatronun bizi koşullandırdığını belirtmektedir. Oysa gerçek tiyatro en yakın kaynaktaki ögesine, en asal, en yalın cevherine indirgenmiş tiyatrodur ki, çevresindeki süslerden arıtıp bu cevheri tanıyabilmek için kişinin gerçek bir tiyatro bilincine erişmesi gerekir (Şener, 1993:224). Batı kaynaklı tiyatro şekillerinden ve kaynaklarından ziyade ulusal teatral kaynaklara yönelmek gerektiğini düşünür. Ulusal bir tiyatro için karagöz, ortaoyunu, köy seyirlik, meddahlık, tuluat tiyatro kaynaklarından yararlanmak gerektiğini savunur. Yaptığı uygulamalarda ve yazdığı oyunlarda ulusal kaynaklardan modernleştirerek yararlanmışır. Bunlara ek olarak, çocuk oyunları, hayatın içindeki teatral sahneler, hitabet, namaz ayini, mevlevî ayini, Dalcroze'un artistik sistemi ve kendi öz yaşamından edindiği deneyimlerdir. Bu kaynaklardan elde edilecek olan özellikler tiyatrodaki ulusal kimlik arayışı içindeki önemli kapıları oluşturur (Erkoç, 2003:51). Baltacıoğlu, *Öz Tiyatro* tezinin ışığında sık sık tiyatro bilincinin kazandırılmasının elzem bir gereklilik olduğunu ve okul tiyatrosunda çocuğun devamlı sahne yaşamıyla bunun kazandırabileceğini göstermiştir. Ayrıca, yazılarında tiyatro sanatını ne aşamada biliyoruz, sahnede oyuncu, oyunda yazar, koltuklarda seyirci olarak sadece Batı geleneğinin taklidini yaptığımızı şu ifadeyle eleştirir: "Bilmemek ne kötü şeydir. Tiyatro işini yüzyıllardan beri başaramadık. Çünkü tiyatro nedir ne değildir bir türlü bilemedik. Sahneyi kurum, kuralı kanun, göreneği gelenek sandık. Avrupa'nın yaratıcı dehasını edinmeye değil parlak gösterilerini benimsemeye yeltendik. Başaramadık, çünkü Batı Tiyatrosu'nun dehasını, yaratıcı özünü, ne yazık ki bir türlü benimseyemedik. Bizden önce gelenler, karagözcüler, meddahlar, sohbet oyuncular ve tuluatçılar kabuk yerine özü, dış yerine içi, kalıp yerine canı, ölü yerine diriye yakalayabildikleri için Batı'sız ve Avrupa'sızca eşsiz ve orijinal örnekleri sergilediler (Tekerek, 2006:5).

4.4. Üretim-Ürün (Output)

Oyuncuların yüklendiği oyunun dramatik anlamını seyirciye ulaştırmak demektir. Oyun anlamını doğru bir şekilde anlatabilmek, doğru iletinin verilmesi gerekir. Acıklı, açıklanacak bir anlamı yansılayan bir oyun karşısında gülünebiliyorsa oyun başarısız olmuştur (Şener, 1993;2003). Ürün, dramatik anlamın doğru aktarımını ifade eder.

4.5. Başlatma (Starting)

Okullar, çocukları yaşama ve toplumun gerçekliğine hazırlarlar. Okul tiyatrosu da çocukları topluma yararlı birey olarak yetiştirir. Okul tiyatrosu çocukların yaşama ve toplumda yer edinmeye attıkları ilk adımdır. Tiyatro bilinci kazanmış birey olmaları da beklentiler arasındadır. Okul tiyatrosunun alıştırma evresinde çocuk yaratıcı, üretken, kendisini ifade edebilen, çevresine uyum sağlayabilen, sorunlar karşısında çözüm üretebilen, mesleğinin getirdiği zorlukları kolayca aşabilen bir kişilik kazanır. Baltacıoğlu'nun eğitime uygulamaya çalıştığı ilkelerin başarıya ulaşabilmesi için, tüm okullarda öğretmenlerin oyunculuk ve tiyatro bilincine sahip olmaları gereklidir. Eğitim ortamında nasıl bir uygulama ortamı olacağını bilen Baltacıoğlu da öğretmen yetiştiren tüm kurumlarda gençlere oyunculuk ve tiyatro sanatı hakkında bilgi-beceri kazandırılmasını salık vermiştir. Öğretmenlere "Ey öğretmenler! Biliniz ki okul tiyatrosu Şehir Tiyatrosu değildir. Acemi tiyatrosu, "Eğitim Tiyatrosu", "Alıştırma Tiyatrosu"dur. Onun için sahneyi atın, dekoru atın, makyajı atın, müziği atın, rejisörü atın, suflörü ve ezberi atın, yalnız çocukları ve kendi hür söylev, davranış, hareket, poz, ifade ve mimiklerini bırakınız. Hep birden piyes konusu arasınlar, hep birden monte etsinler, hep birden anladıkları gibi

temsil etsinler, hep birden eleştirsinler. Siz öğretmenler de bilinçli ve bilgili bir seyirci gibi eleştirmeyi biliniz (Baltacıoğlu, 2006:133-134).

Baltacıoğlu'na göre çocuk tiyatrosu, çocukların aktör olduğu yani çocukların oynadığı tiyatrodur. Çocuk tiyatrosu deyince hatıra iki ayrı şey gelir; çocuklar tarafından oynanan tiyatro, çocuklar için oynanan tiyatro. Bunlar ayrı ayrı şeylerdir. Çocuklar büyük insanların sandıkları gibi, hiç toplumsallaşmamış, yabancı insan yavruları değildir. Çocuklar da büyük insanlar gibi kendilerine göre kültürleri ve medeniyetleri olan toplumsal varlıklardır. Bu anlayışın ve bu iddianın en büyük delili çocuklar tarafından yapılan temsillerdir. Çocuklar aktördürler, roller yaparlar ve piyes oynarlar. Bütün bu oyunlarda çocuklar gündelik kişiliklerini unutup yepyeni kişiliklere girerler (Baltacıoğlu, 2006:134).

Baltacıoğlu'nun *Öz Tiyatro* adıyla tanımladığı tiyatro anlayışı başlı başına özgün bir tez niteliği taşır. Drama ve sahne çalışmalarının insanın kişilik kazanımında ve sosyal uyumunu geliştirici işlevini ta o günlerden gören ünlü pedagog, çocukların eğitiminde yaratıcılıklarını ve bireysel özelliklerini tespit edip eğitilmeleri için eğitimde tiyatro çalışmalarına dikkat çeker ve *Öz Tiyatro* tezini geliştirir. Bu tez tiyatro anlayışı, mesaj seçimi ve iletimi, oyuncu ve seyirciye bakışı, mekâna uygunluğu, düşünce bağlamında kalmayıp uygulanıp faydalı olmasının tespiti, ulusal bir töz taşıması açısından geçmişine göre yeni dönemine göre çok ilerici bugüne göre özgün, kullanışlı ve çağdaş pedagojik açılımlar sunan işlevsel bir öğretim metodudur. *Öz Tiyatro*, taşıdığı tüm özelliklerle yani tiyatroyu tiyatro yapan niteliklerle işlevsel bir tiyatrodur. "Baltacıoğlu için, *Öz Tiyatronun* kullanılacağı ve başarıyla uygulanacağı mekânlar sadece okullar ve halkevleridir.

Öz Tiyatro anlayışı, okul tiyatrosunu çocuğun yararlı bir yurttaş, uygar bir kişilikle, yaratıcı, toplumun kurallarını bilen, doğru ve yanlışları muhakeme edebilen bireyler olarak yetiştirmeleri için kullanır. Baltacıoğlu'nun eğitimde tiyatro anlayışında kişi örnek karakterleri yansılarken aynı zamanda onun davranışlarını özümseyip doğruları benimsemekte, oyun yaşamındaki diğer kişilerle de iş birliği içinde bu doğruyu paylaşmaktadır. Çünkü *Öz Tiyatro*da dramatik anlamı kişi kavradıktan sonra metin artık doğaçlama davranışlara bırakılmaktadır.

"Halkın Evi" broşüründe Baltacıoğlu, "Resim, Müzik, Mimari, Edebiyat bu insan varlığının yalnız parçalarıdır. Asıl bütünlük hayatın kendisindedir. Hayatın kendisinden sonra en canlı, en bütün olan varlık tiyatrodur." ifadesini kullanmıştır. Ona göre, yaşamı eksiksiz ve doğru bir biçimde yansıtan tiyatronun eğitsel niteliğinin temeli yaşama somut bir biçimde ayna tutmasıdır. Kişi, tiyatro yoluyla insan psikolojisini ve ilişkilerini, toplum yapısını ve doğrusu yanlışıyla değer yargılarını daha yakından tanır (Nutku, 2006:74).

Eğitim bireyi yaşama hazırlayan bir süreçtir. Ünlü düşünür J.J. Rousseau, "Eğitim, çocuğun organik ve doğal gelişimini bozmayacak biçimde verilmelidir; bir tür eksiltme aracı olmamalı." derken çocuğun eğitiminde üreticiliği ve yaratıcılığı ateşleyen metotların (Eğitimde Tiyatro/Drama gibi) kullanımının gerekliliği anlayışını desteklemiştir (Nutku, 2006:79). Eğitim bireyi birey yapacak kuralları, modern, yapıcı, yaratıcı bir düzende kazandırmalıdır. Bu süreç bireye yaşamına, içinde bulunduğu ortama ve kendi özelliklerine uygun beceri ve kuralları kazandırmalıdır. Bireyin yaşamı için gerekli kuralları ve becerileri kazanmasının en kolay yolu da yaparak yaşayarak öğrenmesidir. Çağımızda uygulamaya dayalı öğretiminin başarısı birçok deneme ile kanıtlanmıştır. "Yaşam" ve "Sahne" sözcükleri her dilde kolayca yan yana gelebilir. Her dilde bu iki sözcüğün bir isim tamlaması olarak kullanılması rastlantı değildir; yaşamın içinde gerçek tiyatro sahneleri vardır ve olmaktadır (Baltacıoğlu, 2006:61). Eğitimde estetik ve etik değerleri dikkate

olarak üretici ve yaratıcı uygulamaya, yaparak yaşatarak öğretmeye en uygun en kısa yol eğitimde tiyatrodur. "Tiyatro, gerçek hayatın kısaltılmış, buna karşın gereksiz eklenti ve takıntılardan soyulmuş, sıkışık bir şeklidir. Hiçbir sanat, ne edebiyat ne resim ne de bir başkası, tiyatrodaki bulunan özellikleri taşımaz. Okulda tiyatroyu çocuk şahsiyetinin gelişmesi için kullanmak zorundayız (Baltacıoğlu, 1944:112). Bu anlayışla *Öz Tiyatro*, XXI. yüzyılın başında bu gerçeği sezmiş olan bir pedagogun eseridir. Bir tez olarak geliştirilmiş ancak tezini uygulayarak kanıtlamış bir eğitim metodu hâline getirmiştir. Eğitimde tiyatro çocuğa yaratıcılığını keşfetme imkânı sunmalıdır. Ardından muhakeme yeteneğine sahip çocuk toplumunun ulusal değerlerini, toplumsal kurallarını öğrenmelidir. Birlikte yaşama ve yapma alışkanlığını kazanmalıdır. Etik, estetik değerlere sahip bir birey olmalıdır. Üreten bir bilince sahip olup geleceğinde üreticiliğini bir meslekle taçlandırmalıdır. Sıraladığımız tüm işlevleri *Öz Tiyatro*, okullarda ve Halkevlerinde sağlamayı amaçlamıştır. Baltacıoğlu, İstanbul ve Ankara'da görev yaptığı okullarda temsillerde tezini uygulamıştır. Tiyatrodan anlamayan insanlarla tiyatro yapılamayacağını altını çizmiştir. Baltacıoğlu okul tiyatrosunun işlevini şu şekilde özetler:

- Tiyatro hayata en yakın olan şeydir.
- Tiyatro bir şahsiyet okuludur.
- Tiyatro millî şahsiyeti yoğurur.
- Okul tiyatrosu bir gaye değil; bir vasıta'dır (Baltacıoğlu, 1944:116).

Öz Tiyatro anlayışı, mekân sınırı olmadan devamlı bir uygulamayı gerektirir. Durmaksızın oyuncular bir sürecin içinde olacaklardır. Oyun kişilerinin seçimi, dekor, makyaj, metni geliştirme, doğaçlama, dramatik anlamın verilmesi gibi hususların dışında amaca ulaşmak için çok önemli noktalar vardır.

Eğitimde uygulanacak bu tiyatro eylemi nasıl olmalıdır. Öncelikle oyuncu-seyirci ayrımı yoktur. Çağdaş tiyatronun sahnesindeki gibi sahnedekilerle seyirciler ayrı dünyalarda yaşamamaktadır. Seyirci, oyuncunun hazırlığını ve provasını izler; çünkü seyirci ve oyuncu tamamen bütünleşme içinde olacaktır. Ayrıca tiyatro pedagojisine de örnek teşkil eder. Oyuncu rolü sonlanınca seyircilerin arasında iner. Seyirci olur, görev gelince tekrar oyuncu olarak sahneye çıkar. Aynı süre içinde doğal bir seyirle oyun sonlanır. Oyun bitince bir sohbet başlar. Seyirci ve oyuncular gösterim hakkında yorum ve eleştiriler yapar. Burada Baltacıoğlu'nun hem eğitimci hem de tiyatro sanatına dair özgün bir sentezini görüyoruz. Eğitimci yaklaşımını tiyatroya uygulayıp yapılan tiyatro eyleminin pedagojisini yapıyor.

Canlandırılacak oyunların konularını oyuncu seçer. Aynı zamanda oyuncu, oyunu yazar. Sahnelenecek oyun aşırı bilgiyle ya da öğütlerle örülüp çocuğa sunulmamalıdır. Metin çok önemli değildir. "Önemli olan oyunun biçimi değil, ruhudur (Baltacıoğlu, 2006:42). Baltacıoğlu okullar için özel temsil eserleri yazılmasını da doğru bulmaz. Çocukların yetişkin oyunlarını da sahneleyebileceklerini söyler. Çocuk oyunu iyi ya da kötü oynamalarında bir değerlendirmeye gerek görmez. Önemli olan çocuğun yaşantısına faydalı davranışlar kazanması ve yeni kişiliklere bürünebilmeleridir. Yetişkin oyunlarında çocuğun tanımadığı durumlar, gerçekler varsa o oyunlar ayrı tutulmalıdır.

Mekân sınırı tanımayan realist ve romantik anlayışın çağdaş tiyatronun vazgeçilmez unsurları olarak saydığı metin, makyaj ve dekoru tiyatro özüne faydalı bulmayan *Öz Tiyatro* anlayışı, döneminde sürrealist bir çehrede görülmüştür. Ancak burada üzerinde durulması gereken bilinen sanat ve edebiyattaki gerçeküstüçülden ayrı bir anlayışın ürünüdür. *Öz Tiyatro*, seyirciyi suni bir dünyaya sokan anlayışa karşı, oyunun gerçekliğini, doğallığını ortaya çıkaran ayrıca seyircinin hayal, imgelem gücüne hitap eden bir içeriğe sahiptir.

Öz Tiyatro metodunun işlevselliğini sağlayan en önemli husus Baltacıoğlu'na göre "süre"dir. "Oyuncu"yu ana öge olarak daha önce Tiyatro adlı eserinde sunmuş; sonra ondan daha önemli bir asal öge süre'ye ışık tutmuştur. "Süre, "can süresi" (durée vitale) ve "ruh süresi" (durée psychologique)dir. İkisi birden gösteri süresi (temsil süresi/durée scénique) olarak adlandırılır. Yazara göre tiyatro dediğimiz "şey", edebiyat tasarımı olarak teknikleştirilen bir hayat parçasının süreye çevrilmesidir. Tiyatro teknikleştirilmiş bir aksiyon süresidir. Bir başka deyişle tiyatro, oyuncudaki aksiyon süresidir (Erkoç, 2003:50). Oyuncu ile seyircinin birlikte dramatik anlamı kotardığı süre tiyatro eyleminde her şeyi beraberinde getirir ve götürür. Reel zamanın dışında dakika ve saatleri aşan oyunun dramatik dünyasında gerçekleşen öznel bir süreden bahsedilmektedir. Tiyatro eylemi bu süreden ibarettir. Bergson felsefesinin ileri sürdüğü bir kavram olan süreyi Türkiye'de Bergsoncu düşüncenin temsilcisi olan Baltacıoğlu, tiyatroya uygulamıştır. Bir eğitimbilimci, tiyatro sanatına haiz bir dramaturg, bir dil uzmanı olarak *Öz Tiyatro* tezini yazar dikkatiyle yazın dünyasına örnek oyun metinleriyle de uyarlamıştır. Yazdığı oyunlarda geleneksel tiyatro geleneğinin yaşayan yönlerini de dikkate almıştır. Baltacıoğlu, öğretmenlik yaptığı yıllarda *Öz Tiyatro* tezine uygun yazdığı oyunları sahnelemiştir. 1913 yılında Fındıklı'da öğretmenliği sırasında eğitim konusundaki görüşlerini hayata geçirmek için sahne kurmayla işe başlamıştır. Buna "sahne hayatı yaratmak" demeyi uygun bulmuştur. Hemen bir sahne hayatı yaratmak istemiş olan Baltacıoğlu, sahnenin her şey olduğuna inanmaktaydı. Topluluk hayatına artistik vicdanı, neşeyi, saadeti tiyatro sahnesinin getireceği gerçeğini kabul etmişti.

Baltacıoğlu'nun öğretmenlik yıllarında yazdığı birtakım piyesleri bulunmaktadır. Bu piyeslerle ilgili olarak "Şimdilik kapıcılık ve yaratıcılıktan doğan bu zevk ve neşe hayatına, bir de talebe topluluğuyla birlikte yaptığımız dağ gezintilerini katınız. Sonra gece gündüz hocalarla talebeden teşekkür eden muhtelif münakaşa edebiyat, müzik gruplarını katınız. Mektebin maneviyatı büsbütün değişmiş bulunuyordu. Şemsülmekeatip'i Küçük Çamlıca'da Kamanto Köşk'üne ilk açık hava mektebi olarak kurduğumuz zaman bu kolektif hayat tecrübesini, bu iş yapıcılık ve yaratıcılık ahlakını sonuna kadar yaşadık" (Şener,1993:227) şeklinde hem kendilerinin yaşadığı hazı hem de çevrelerinde yaşanan memnuniyeti dile getirmiştir. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun *Öz Tiyatro* anlayışıyla kaleme aldığı oyunlar arasında; *Edirne Muhasarası*, *Yavuz Sultan Selim'in Şehadeti*, *İnanmak*, *Kafa Tamircisi*, *Akıl Taciri*, *Muhtar* (modern ortaoyunu) sayılabilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLISION AND RECOMMENDATIONS)

Yaşama bu kadar yakın bir sanat eylemini eğitimde uygulama düşüncesi yüzyılın başında Batı toplumlarında dahi kullanılmamıştı. Ancak Baltacıoğlu'ndan sonra Polonyalı Jery Grotowski tarafından kullanılmıştır. Ancak ülkemizde çok erken bir tarihte eğitimde kullanılmaya başlanan modern eğitim metodu gerekli değeri görmemiştir. Bugün çocuk tiyatrosu ve eğitimde tiyatro bakımından seviyemiz bu hazineyi görmezden geldiğimizin kanıtıdır. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun *Öz Tiyatro* tezi, modern insan ve iyi yurttaş yetiştirmede bir araçtır. Aktör için bir amaç olan tiyatro eylemi, *Öz Tiyatro*da çocuğun eğitimi için bir vasıta. Bu vasıta eğitim ve sanat alanlarıyla iki düzlemde tasarlanmıştır. Tiyatro sanatı eğitimin hizmetine sunulmuştur. Tasarlandığı dönemin eğitim seviyesi için büyük bir dönüm noktası oluşturabilecekken durum öyle olmamıştır. Baltacıoğlu'nun uygulamalarıyla sınırlı kalmıştır. Günümüzde öz tiyatro anlayışının eğitim sistemimizi olumlu yönde etkileyeceği şüphesizdir.

Günümüz öğretim yöntemleri içinde önemli bir yere sahip olan aktif katılım ve doğaçlama davranış temelli drama yöntemi ile *Öz Tiyatro* arasındaki benzerlikler olduğu görülmektedir. Baltacıoğlu'nun önerdiği eğitici tiyatro anlayışı dramanın özünde barındırdığı bazı niteliklere sahiptir. Bunlar arasında öncelikle oyunun öğrenciler ile geliştirilmesi, salt metne bağlı kalınmaması, oyuncu-seyirci ayrımının olmaması, mekân sınırlandırmasının olmaması, faaliyet sonunda oyuncu ve seyircilerin gösterim hakkında yorum ve eleştiriler yapması gibi özellikler *Öz Tiyatronun* drama yöntemine yakın bir öğretimi hedeflediğini göstermektedir. *Öz Tiyatronun* yukarıda sayılan özelliklerine dayanarak Baltacıoğlu'nun XX. yüzyılın başlarında Türk eğitim sistemine tiyatro ve dramayı sokmaya çalıştığını söyleyebiliriz. Günümüz eğitim programlarında yavaş yavaş yer edinmeye başlamış olan eğitimde tiyatro ve drama yöntemi *öz tiyatronun* ilkeleri ile daha da zengin bir içerikle sunulabilir. Gerek akademik başarıda gerekse birey yetiştirmede *Öz Tiyatro*, eğitim müfredatları hazırlanırken dikkate alınmalıdır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Baltacıoğlu, İ.H., (2006). *Tiyatro*, Yay Haz.: Atilla Alpöge ve diğerleri. İstanbul: Mitos-Boyut Yay.
2. Baltacıoğlu, İ.H., (1944). *Öğretmen*, Ankara: Yeni Adam Yayınları.
3. Erkoç, G., (2003). *Tiyatroda Bir Arayışın Mimarı: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu*, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, MEB, Sayı:37.
4. Göktaş, E., (1997). *Yararlı Oyuncaklar (Önsöz-Çocuk Tiyatrosunda Gerçekler Gülümser, Murat Tuncay)*, Erzurum: Akademik Araştırmalar.
5. Köksal, Ü., (1992). *Oyun Yazarı Gözüyle Çocuk Tiyatrosu*, ASSİTEJ Seminer Bildirisi.
6. Kuyumcu, N., (2000). *Çocuk Tiyatrosu*, Mitos-Boyut Yay. İstanbul.
7. Nutku, Ö., (2006). *Oyun, Çocuk, Tiyatro*, İstanbul: Özgür Yay.
8. Nutku, Ö., (1989). *Sahne Bilgisi*, İstanbul: Kabalcı Yay.
9. Özertem, T., (1992). *Türkiye'de Çocuk Tiyatrosu*, T.C. Ankara:Kültür Bakanlığı Yay.
10. Reinhardt, M., (1966). *Oyuncu Üzerine Konuşma*, Çev.: Özdemir Nutku, *Türk Dili Tiyatro Özel Sayısı C. XV*, Ankara.
11. Schneider, W., (2005). *Çocuklar İçin Tiyatro*, İstanbul: Mitos-Boyut Yay.
12. Schiller, F., (1990). *İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Bir Dizi Mektup*, Çev.:Melahat Özgü, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
13. Sokullu, S., (1989). *Çocuk Tiyatrosu Üzerine Notlar*, Ankara: Devlet Tiyatroları İç Eğitim Dizisi S.58.
14. Şener, S., (1993). *İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Okul Tiyatrosu Hakkındaki Görüşleri, Oyundan Düşünceye*, Ankara: Gündoğan Yay.
15. Şener, S., (2003). *Gelişim Sürecinde Türk Tiyatrosu*, İstanbul:Alkım Yayınevi.
16. Şimşek, T., (2004). *İlköğretimde Drama*, İstanbul: Suna Yay.
17. Taşer, S., (1953). *Tiyatro Meseleleri*, Ankara:Buket Matbaası.
18. Tekerek, N., (2006). *Popüler Halk Tiyatrosu Geleneğimizden Çağdaş Oyunlarımıza Yansımalar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay. 2693.
19. Ülger, D., (2002). *Ankara Devlet Tiyatrolarında Oynanmış Yerli Çocuk Tiyatrosu Metinlerinin Türkçe Öğretimi Açısından İncelenmesi*, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
20. Zongur, Y., (1994). *Düşünsel Gelişim Açısından Türkiye'de Çocuk Tiyatrosu*, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
21. <http://www.olusumdrama.com/default.aspx?pid=34893&nid=21073> (Erişim Tarihi 24.11.2009).